

g ö k y ü z ü

Sondördünde Gezinti

Ay'daki gezintimizin ilk ve ikinci bölümlerinde, onun hilalden ilk dördün evresine kadar olan evrelerinde görebileceğimiz belirgin yüzey şekillerini tanımiştık. Ay'daki bu üçüncü ve son gezintimizde sondördün evresinde Ay'da gözleyebileceğimiz belirgin yüzey şekillerini inceleyeceğiz.

Denizler

Mare Cognitum (Bilgi Denizi): Copernicus kraterinin güneyinde yer alan bu düzlük yaklaşık 320 km uzunluğunda ve 190 km genişliğinde. Onu Fırtınalar Denizi'yle ayıran, Rhiphaeus Dağları'dır.

Mare Humorum (Nem Denizi): Fırtınalar Denizi'nin Güneyinde yer alan bu deniz, neredeyse daire biçiminde, karanlık bir düzlüktür. Çapı yaklaşık 400 km kadardır. Bu denizin, Ay'daki düzlüklerin en eskisi olduğu düşünülüyor.

Mare Imbrium (Yağmurlar Denizi): Ay yüzeyindeki en geniş düzlüklerden biri olan bu deniz, 1075 km'ye 1200 km boyutlarında. Genişliğine karşın, bu düzliğe inen tek uzay aracı Luna 17 olmuş. Yağmurlar Denizi'nin kenarlarında, Archimedes ve Eratosthenes gibi belirgin kraterler ve dürübünler için güzel birer hedef olan pek çok başka yüzey şekli yer alıyor.

Mare Nubium (Bulutlar Denizi): Bu düzlük, adını karanlık yüzeyinden almış. Bulutlar Denizi'nin çevresinde de ilginç pek çok krater bulunuyor.

Oceanus Procellarum (Fırtınalar Okyanusu): Ay yüzeyindeki en büyük düzlüktür. Bu düzliğin kenarları, Aristarchus, Kepler ve Copernicus gibi büyük kraterlerle belirlenmiştir.

Kraterler

Alphonsus: Ay'ın bize bakan yüzünün ortasından güneyine doğru dizili beş büyük kraterden biri olan bu krater, yaklaşık 110 km çapındadır. Bu krater, 1950 yılında fotoğraflanan, üzerinde oluşan bir karbon bulutuyla ünlü. Bu, Ay'ın sanılandan daha aktif bir gökcismi olduğunu göstermişti.

dır. Çevresindeki ışınlarla fırtınalar Okyanusu'nda dikkati çeker.

Aristillus: Yağmurlar Denizi'nde, Alpler'in güneydoğusunda yer alır. Güneş, bu kraterin üzerinde yükseldiğinde, çevresindeki ışınlar sayesinde kraterin görülmesi kolaylaşır.

Bullialdus: Bulutlar Denizi'nde yer alan bu krater küçük ancak belirgindir. Yaklaşık 50 km çapındadır ve Bulutlar Denizi'nin koyu tonlu yüzeyinde belirgindir. Kraterin merkezindeki tepe de belirgin olarak görülebilir.

Byrgius: Burada değindiğimiz en küçük krater. Çapı yaklaşık 17 km. Ancak, bu krater çevresindeki belirgin ışınlarla öteki küçük kraterlerden ayrılır. Eğer ışınları da hesaba katarsak, bu yüzey şeklinin çapı 420 km'yi bulur. Kraterin çevresindeki ışınları gözlemek için en iyi dönem dolunaydan sondördün evresine kadar olan evrelerdir.

Clavius: Ay'ın Dünya'ya bakan yüzündeki ikinci büyük krater. Bu sayede, en kolay seçilen kraterlerden biridir. Çapı yaklaşık 230 km olan bu krater, en iyi, her iki dördün evrelerinden bir-iki gün sonra gözlenebiliyor.

Copernicus: Yaklaşık 100 km çaplı bu krater, en belirgin kraterlerden biridir. Yağmurlar Denizi'yle, Fırtınalar Okyanusu'nun arasında yer alan Copernicus da belirgin ışınlarla sahip.

Bu kraterin ışınları, bulunduğu yerin koyu tonlu olması nedeniyle çok belirgin. Kraterin merkezindeki tepe, küçük dürbünlerle bile seçilebilecek kadar belirgin. Bu krater çıplak gözle görülebilir.

Eratosthenes: Copernicus krateriyle Apennine Dağları'nın arasında

Archimedes: Yağmurlar Denizi'nin doğusunda yer alır ve yaklaşık 80 km çapındadır. Duvarlarının bir bölümü, Ay'ın volkanik bakımdan etkin olduğu dönemde lavlar altında kalmıştır.

Aristarchus: Dürbünle gözlenebilen en küçük kraterlerden biridir. Buna karşılık görülmesi oldukça kolay-

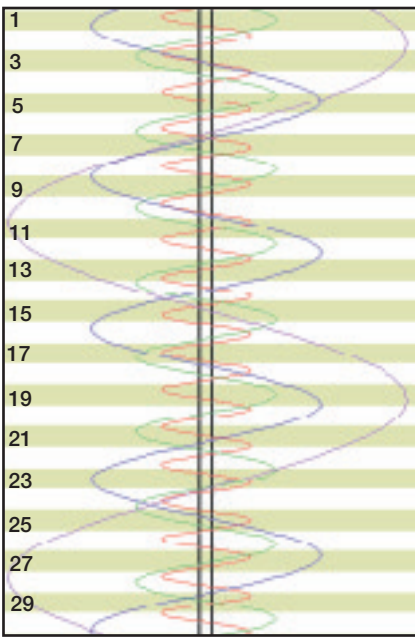
yer alan bu krater, yüksek duvarlarıyla dikkat çeken bir yüzey şekli.

Gassendi: Nem Denizi'nin kuzeyinde yer alan, büyük ancak sığ bir krater. Kraterin merkezindeki tepe, ortalama (10x) bir dürbünle görülebilir.

Grimaldi: Bize bakan yüzün batı kenarında yer alan bu krater, daire biçiminde olmasına karşın, ona kenardan baktığımız için elips biçiminde görünür. Bu kraterin çapı yaklaşık 230 km'dir.

Kepler: Sadece 32 km çapında olmasına karşılık, en belirgin kraterlerden biridir. Fırtınalar Okyanusu'nun ortalarında yer alır ve parlak ışınları sayesinde belirgindir. Copernicus gibi, bu krater de çıplak gözle seçilebilir.

Longomontanus ve Maginus: Clavius ve Tycho'yla birlikte bu ikili, bir dörtlü oluşturuyorlar. Bu iki belirgin krater, Ay yüzeyindeki en büyük kraterlerden.

Haziran ayında Jüpiter'in dört büyük uydusunun Jüpiter'e göre konumları.

15 Haziran 2000 Saat 22'de gökyüzünün genel görünüşü

Plato: Ay'ın bize dönük yüzündeki en koyu tonlu tabanlı krater. Plato, bu haliyle komşuları Nem Denizi ve Soğuk Deniz'den daha karanlık. Ayrıca, Ay'daki en belirgin yüzey şekillerinden birisi.

Ptolemy: Belirgin kraterlerden biri. Bu krater, bu sıralarda güneş ışınları eğik geldiğinden, en iyi ilk gördün ve sondördün evrelerinde gözlenebiliyor.

Pythgoras: Yaklaşık 140 km çaplı bu krater, kuzeydeki en belirgin kraterlerden biri.

Tycho: Pek de büyük bir krater olmamasına karşılık, ilkdördün ve sondördün evreleri arasındaki evrelerde Ay'daki en belirgin kraterlerden biri. Bunda, kuşkusuz yeni bir krater oluşunun da payı var.

Öteki Yüzey Şekilleri

Alpler: Adından da anlaşılacağı gibi, Dünya'daki benzerleri gibi, oldukça etkileyici dağ sistemidir. Yaklaşık 570 km uzanan bu dağ sisteminin en yüksek tepesi yaklaşık 4700 m.

Apennine Dağları: Yağmurlar Denizi'nin güneydoğu sınırını oluşturur-

lar. Bu dağ sistemi yaklaşık 724 km uzunluğundadır.

Karpatlar: Copernicus kraterinin hemen kuzeyinde yer alması sayesinde kolayca bulunabilirler. Bu dağ sisteminin uzunluğu yaklaşık 320 km uzunluğundadır.

Sinüs Düzlüğü: gökkuşakları Körfezi olarak da bilinen bu düzlük, Ay'daki en ünlü bölgelerden biridir. Eskiden bir krater olan bu düzlük, kraterin içinin lavlarla dolması ve güneyindeki duvarının lavların altında kamlasıyla bu hali almış.

Düz Duvar: Ay'daki en ilginç yüzey şekillerinden biridir. Bu 120 km uzunluğundaki duvar, yüzeyden 40° açıyla yükselir ve yüksekliği yaklaşık 400 metredir. Duvarın kendisini görmek biraz zordur; ancak, 8 günlük Ay'da, bu duvarın gölgesi görülebilir. Daha sonra, bundan yaklaşık iki hafta sonra güneş ışınları duvarı aydınlatır. Bu sefer de onu parlak beyaz bir çizgi olarak görmek olası.

Ayın Gök Olayları

5 Mayıs'ta gerçekleşen ve Dünya'nın da içinde yer aldığı dizilme nedeniyle gezegenler gözden uzak kalmıştı. Venüs ve Mars, hâlâ Güneş'in parlak ışığında kayıp. Merkür, ayın ortasına kadar gözlem için oldukça iyi durumda. Ayın başlarından itibaren gezegen, batı-kuzeybatı ufku üzerinde, Güneş battıktan sonra gözlenebilir. Jüpiter ve Satürn, birlikte hareket ediyorlar. Her iki gezegen de ayın başlarından itibaren sabah gökyüzünde gözlenebilecek. İkisi de artık Güneş'in parlak ışığından uzaklaşıyor. Uydumuz Ay, 2 Haziran'da yeniay, 9 Haziran'da ilkdördün, 16 Haziran'da dolunay, 25 Haziran'da sondördün evrelerinden geçecek.

Alp Akoğlu